

מיכאל מאיר

בין מסורת לקדמה

תולדות תנועת
הרפורמה ביהדות

מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל

מיכאל מאיר

בין מסורת לקדמה

מונוגרפיות בתולדות עם ישראל

המערכת המדעית

פרופ' מנחם שטרן ז"ל (יו"ר), ד"ר שמואל אלמוג, פרופ' אריה גראבויס,
פרופ' יוסף הקר, צבי יקותיאל, פרופ' יעקב שביט

מרכז המערכת: יצחק כהן

מיכאל מאיר

בין מסורת לקדמה

תולדות תנועת הרפורמה ביהדות

תרגם מאנגלית
דוד לוביש

מרכז זלמן שזר לתולדות ישראל
ירושלים תש"נ

Originally published in English under the title
RESPONSE TO MODERNITY
A History of the Reform Movement in Judaism
Copyright © 1988 Oxford University Press, Inc.

The Hebrew edition is published with the assistance of grants from
Martin and Helen Schwartz and David and Betty Golomb

מקורות התמונות

עמ' 28, 108, 282, 290, 312, 319, 327, 372, 375, 386, 408, 409: באדיבות American Jewish Archives, Cincinnati; עמ' 47 (המקור בÖsterreichische Nationalbibliothek), 100 (הירש), 172 (זולצר); המקור בHUC-JIR Library, New York; 218: באדיבות Leo Baeck Institute Archives, New York; עמ' 401: באדיבות UAHC Archives, New York; עמ' 343: באדיבות הרב הלל גמורין; עמ' 58: *York Liberal*; עמ' 154: *Judaism*, Feb. 1946; עמ' 172 (מנהיגים); המקור *Bau-und Kunstdenkmäler des Herzogtums Braunschweig*, 1910; עמ' 100 (הולדהיים); עמ' 173: *Menorah*, 1926, p. 133; עמ' 249: *CCAR Year Book*, 1938; עמ' 323: *American Jewess*, Oct. 1895.

מסת"ב 965-227-060-1
© 1989 כל זכויות שמורות
למרכז ולמן שזר לתולדות עם ישראל

סדר ועימוד ממוחשב: פוזנר ובניו בע"מ, ירושלים
לוחות: מכון האופסט – שלמה נתן; הדפסה: דפוס גרף-תן בע"מ, ירושלים

Printed in Israel

לדניאל ויהודית, שעלו ארצה
והתיישבו בקיבוץ לוטן

התוכן

פתח דבר: שיקולים היסטוריוגרפיים 9

מבוא: שאלת התקדימים 17

פרק ראשון: התאמת היהדות לעולם המודרני 24

הרקע ההיסטורי 24; ההשכלה ומחשבות הרפורמה הראשונות 72; ההשפעה הצרפתית: 40;
הקונסיסטוריה המלכותית של בני ישראל בווסטפאליה 44; תסכול בברלין 60; האמבורג –
הרפורמה הדתית מכה שורשים 70

פרק שני: תסיסה אידיאולוגית 80

ההקשר האינטלקטואלי 80; תפיסות חדשות של היהדות 86; "חכמת ישראל" 94; קוטבי
המודרניזציה: שמשון רפאל הירש ושמואל הולדהיים 97; יהדות היסטורית: זכריה פרנקל
ואברהם גייגר 105

פרק שלישי: צמיחה ומאבק בגרמניה 122

דור רבנים חדש 122; מחלוקת בברסלאו והאמבורג 131; מרד הקיצונים 142; הרבנות משיכה
מלחמה שערה 156

פרק רביעי: התנועה מתפשטת באירופה 168

לקופנהאגן ולווינה: 169; ברחבי הקיסרות האוסטרית 177; בצרפת הקתולית 191; באנגליה
האנגליקאנית 199; תנועת הרפורמה האירופית כאמצע המאה 208

פרק חמישי: גיבוש והתקדמות נוספת 210

הרפורמה בתוך הקהילות הגרמניות 210; המשך החדירה מזרחה 221; אתגרים חדשים,
התחדשות אינטלקטואלית 232; "היהדות הליבראלית" באנגליה ובצרפת 245

פרק שישי: אמריקה: ארץ ההבטחה של תנועת הרפורמה 261

צ'רלסטון, דרום קרוליינה – ערש הרפורמה באמריקה 264; רפורמה בלכוש אמריקאי – יצחק מאיר וייז 272; רפורמה רדיקאלית באמריקה – דויד איינהורן 282; יריבות ופילוג 289; אחדות מקיפה – לשעה 300

פרק שביעי: יהדות רפורמית "קלאסית" 304

מצע פיטסבורג 305; אידיאולוגים: קאופמן קוהלר ואמיל ג' הירש 311; התנועה המאורגנת 317; מאידיאליזם נבואי ועד יישום הצדק החברתי 329; עד הגבול – וחזרה ממנו 332

פרק שמיני: כיוון חדש 340

מהפכה בחינוך היהודי הרפורמי 342; בית הכנסת הרפורמי באמריקה בין מלחמות העולם 348; מצדק חברתי ועד גבול הסוציאליזם 355; פסיכולוגיה, תיאולוגיה וטקסים 360; ציונות – הסוגיה הסוערת 374

פרק תשיעי: תנועה בינלאומית 385

האיגוד העולמי ליהדות מתקדמת 385; שתילים חדשים מעבר לים 391; בעולם של אחר המלחמה 397; המוקד הישראלי 400

פרק עשירי: היהדות הרפורמית החדשה באמריקה 405

ימים של התרחבות מדהימה 405; תיאולוגיית הברית 413; חריות אורח, זכויות אורח, ויאטנאם 417; מועקה 423; התחדשות 428

סוף דבר: חיפוש אחר הרציפות 442

נספח: מצעי תנועת הרפורמה באמריקה 445

מצע פיטסבורג (1885) 447; מצע קולומבוס: "עקרונות מנחים של היהדות הרפורמית" (1937) 449; מצע סן פרנסיסקו: "יהדות רפורמית – מבט לאחור אחרי מאה שנה" (1976) 453

הערות 457

קיצורים ביבליוגרפיים 537

סקירה ביבליוגרפית 545

מפתח 549

פתח דבר

שיקולים היסטוריוגרפיים

מספר היהודים בעולם המזדהים היום כרפורמיים, ליבראליים או מתקדמים עולה בהרבה על מיליון. רובם חיים בארצות הברית, אך אינם נעדרים כמעט בכל קהילה חשובה בתפוצות ואף במדינת ישראל. הם מייצגים ענף של היהדות אשר הפגין במאתיים השנים האחרונות, ועודנו מפגין היום, מזג ביקורתי ברוח העת החדשה, תוך שאיפה שלא להינתק מרצף האמונה והמעשה של המסורת הדתית היהודית.

צבי גרץ, ההיסטוריון היהודי הגדול בן המאה הי"ט, ציין עוד בראשית דרכו שאין להבין את הדת היהודית דרך הניתוח הפילוסופי של אמונות ודעות, אלא רק באמצעות לימוד תולדותיה. אכן, היהדות שבה ונתפרשה על פי מגוון גדול של שיטות אינטלקטואליות, לעתים אף סותרות; בעת החדשה הוצעו לה הגדרות מהגדרות שונות, שאחדות מהן מותחות עד קצה, אם גם אינן מנתקות ניתוק של ממש את רציפותה. גם את היהדות הרפורמית קשה להבין מתוך התייחסות בלעדית לקשת האמונות והפולחן המאפיינת אותה היום. כתנועה בתוך היהדות, שהתגאתה עוד מראשיתה בפתיחות לאתגרים שמעמידות תמורות היסטוריות בפני המסורת, היא זקוקה במיוחד לכישוריו של ההיסטוריון. במהלך מאתיים שנה השתנו קווי המיתאר החברתיים והאינטלקטואליים של היהדות הרפורמית באופן קיצוני. במצבה הנוכחי היא חובקת מגמות סותרות, ולאור עמדתה האידיאולוגית בזכות שילוב המסורת עם חיי ההווה המשתנים יש להניח כי אופיה העתידי צופן בקרבו התפתחויות בלתי־צפויות.

למרכה ההפתעה, מאז העשור הראשון של המאה הזאת לא הועלו על הכתב תולדותיה של היהדות הרפורמית. המחקרים העומדים לרשותנו מיושנים עד כדי ייאוש, מגמתיים ובעלי אופי פולמוסי; ואילו המחקרים העדכניים יותר דגים אך ורק במיקטע או היבט אחד של הנושא. ייתכן כי החוקרים נרתעו, ועדיין נרתעים, מן הנסיון לכתוב היסטוריה מקיפה של התנועה, בעיקר בשל הבעיות המתודולוגיות החמורות שיוצגו להלן. אך אין להתעלם מגורם נוסף בעל משמעות, והוא היעדר בסיס לבניית סינתזה רחבה, בדמות כמות מספקת של מחקרים המתמקדים בתחומים צרים יותר. כותב הקורות של היהדות הרפורמית מגלה במהרה כי הספרות המשנית העומדת לרשותו היא דלה למדי, ומוטל עליו להתמודד עם כמות עצומה של חומר ראשוני מודפס ומקורות המפוזרים בגנזכים שונים. אין זה מן הנמנע כי חוקרים יהודים בני הדור הבא ימצאו לפנייהם חומר שיקל עליהם את תפקיד הסינתזה המקפת. ואולם, הישענות בלעדית על המחקרים הכלליים המצויים לרשותנו היום היא לרועץ הן להיסטוריה היהודית והן ליהדות הרפורמית. נסיון הסינתזה המוצג בזה בפני הקורא רחוק מלהיות סופי ומוסמך, ואף על פי כן, נראה לי שהוא תורם למצב ידיעותינו ותפיסותינו בהווה.